

КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

СХВАЛЕНО

Вченою радою КНЗ «Черкаський
обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»
Протокол від 18.12.2025 №5

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. ректора КНЗ «Черкаський
обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»
Наталія ЧЕПУРНА
Наказ від 26.12.2025 № 127

ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників
закладів загальної середньої освіти
«ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО
СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

Розробники: комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» (**Харитонова С. М.**, завідувач навчально-методичного центру психологічної служби КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»); **Пишна Н. О.**, методист навчально-методичного центру психологічної служби КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»; **Місайлова К. В.**, старший викладач кафедри, методист КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»).

Напрямок підвищення кваліфікації: психосоціальна підтримка і травма-інформований підхід під час навчання здобувачів освіти у другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання).

Розроблено на основі типової програми: Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які здійснюватимуть освітній процес у другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання) за темою «Навчання в умовах викликів: інструменти подолання освітніх втрат і підтримки учасників освітнього процесу» (наказ МОН від 28.10.2025 № 1415).

Термін дії програми: з 26.12.2025 до 26.12.2030 року.

Рецензенти:

Теслюк Павло, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психологічної та економічної освіти КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради»;

Таран Ніна, практичний психолог Чигиринського ліцею № 3 Чигиринської міської ради Черкаської області.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми зумовлена потребою системного подолання освітніх втрат, що виникли внаслідок порушення безперервності освітнього процесу, зниження навчальної мотивації та впливу психоемоційних чинників на результати навчання здобувачів освіти.

Програма спрямована на підвищення психологічної компетентності педагогічних працівників у контексті реалізації Державного стандарту базової середньої освіти, зокрема подолання освітніх втрат і забезпечення безпечного, підтримуючого освітнього середовища.

Необхідність реалізації програми зумовлена потребою педагогічних працівників у підтримці навчальної спроможності здобувачів освіти та збереження психологічного ресурсу педагогів, що є важливою умовою забезпечення якості базової середньої освіти.

Цільова група: педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, які здійснюватимуть освітній процес у другому циклі базової середньої освіти.

Обсяг (тривалість): 30 год / 1 кредит ЄКТС.

Особливості реалізації програми. Під час розробки програми враховано специфіку підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, що передбачає врахування організації короткострокових курсів з інтенсивним графіком навчання впродовж 2 тижнів (крім робочих днів, можливе навчання у суботу).

Теоретична складова програми може бути реалізованою за допомогою інтерактивних відеолекцій, вебінарів, відеоконференцій тощо. Практична складова – практикумів, навчальних тренінгів, майстер-класів із використанням технологій дистанційного навчання.

Матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу для дистанційного навчання у синхронному режимі: комп'ютерна техніка (комп'ютер, вебкамера, мікрофон або ноутбук), доступ до швидкісного інтернету, дистанційна платформа інституту як суб'єкта підвищення кваліфікації, програмне забезпечення для проведення відеоконференцій.

Форма підвищення кваліфікації: інституційна, дистанційна (онлайн) у синхронному режимі із використанням програмного забезпечення для вебконференцій та обов'язковою участю слухачів. У разі об'єктивних технічних перешкод, надається доступ до відеозапису занять.

Мета підвищення кваліфікації: удосконалення готовності педагогічних працівників до реалізації Державного стандарту базової середньої освіти шляхом розвитку психолого-педагогічних компетентностей.

Завдання підвищення кваліфікації полягають у формуванні та розвитку професійної компетентності педагогічних працівників щодо:

- надання психосоціальної підтримки учасникам освітнього процесу з урахуванням їхнього психоемоційного стану та індивідуальних освітніх потреб;

- створення психологічно безпечного, підтримувального та інклюзивного освітнього середовища, спрямованого на відновлення навчальної мотивації та освітньої спроможності здобувачів освіти;
- виявлення та врахування психоемоційних чинників, що впливають на навчальні досягнення та формування освітніх втрат;
- реалізації освітнього процесу з використанням інструментів подолання психоемоційних труднощів і подолання освітніх втрат у межах травма-інформованого підходу;
- удосконалення здатності педагогів адаптувати навчальні стратегії відповідно до актуального рівня навчальних результатів учнів;
- збереження та підтримки власного психологічного ресурсу педагогічних працівників як умови забезпечення якості освітнього процесу.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться: психологічна (Б1), емоційно-етична (Б2), компетентність педагогічного партнерства (Б3), здоров'язбережувальна (В2).

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

- знання чинників, що впливають на навчальну діяльність і освітні втрати; основ психосоціальної підтримки та травма-інформованого підходу в освітньому процесі;
- розуміння взаємозв'язку між психоемоційним станом учнів, рівнем навчальної мотивації та освітніми результатами;
- вміння враховувати психоемоційний стан та індивідуальні освітні потреби учнів під час організації освітнього процесу;
- здатність створювати психологічно безпечне, підтримувальне освітнє середовище, що сприяє зниженню негативних наслідків освітніх втрат;
- готовність реалізовувати освітній процес з урахуванням принципів травма-інформованого підходу;
- спроможність зберігати власний психологічний ресурс і професійну ефективність; здійснювати педагогічну діяльність в умовах змін і викликів із дотриманням принципів психологічної безпеки та добробуту учасників освітнього процесу.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації. Система оцінювання побудована на компетентнісному підході та передбачає не лише на перевірку теоретичних знань, а й на оцінювання здатності застосовувати здобуті знання на практиці. Результати навчання за програмою оцінюватимуться за **бальною** шкалою.

Інструментарій оцінювання результатів навчання:

- **тестування** (за 75% правильних відповідей слухач/слухачка отримує сертифікат про підвищення кваліфікації обсягом 30 годин/1 кредит ЄКТС);
- **рефлексія** якості навчання за програмою курсу (Google-форма).

Документ про підвищення кваліфікації: за результатами виконання програми педагогічним працівникам видається **сертифікат**, технічний опис,

дизайн, спосіб виготовлення, порядок видачі якого відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 №800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами).

Вартість: 470 гривень.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено інтерактивні лекційні та практико-орієнтовані заняття, спрямовані на опанування психологічних аспектів реалізації Державного стандарту базової середньої освіти та їх застосування в професійній діяльності педагогів.

Особливістю практичних занять є відпрацювання психологічно доцільних підходів до організації освітнього процесу через виконання практичних вправ, аналіз педагогічних ситуацій, моделювання професійних кейсів, рефлексію власного досвіду та обговорення прикладів із реальної освітньої практики.

Самостійна робота передбачає опрацювання навчально-методичних матеріалів, виконання індивідуальних практичних завдань, спрямованих на інтеграцію психологічних підходів у власну педагогічну діяльність, а також самооцінювання професійних змін і готовності до застосування набутих знань та вмінь.

Підсумковими заходами є підсумкове тестування та самооцінювання результатів навчання за допомогою електронної форми зворотного зв'язку, що забезпечує комплексну перевірку засвоєння змісту програми та рівня сформованості визначених компетентностей.

Зміст програми складається з 2 модулів та 9 взаємопов'язаних тем.

На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест із 30 питань. Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, – 30 балів. Прохідний бал – 22 балів. Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують сертифікат встановленого зразка.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає 30 год, з них: 6 год – лекційні заняття, 16 год – практична робота, 6 год – самостійна робота, 2 год – контрольні заходи.

Навчально-тематичний план

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. СИСТЕМНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЯК ПЕРЕДУМОВА РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ					
Тема 1.1. Освітні втрати: сутність, причини, наслідки	2				2

Тема 1.2. Проектування програм із подолання освітніх втрат (відповідно до освітньої галузі)		2	2		4
Тема 1.3. Інструменти діагностування та подолання освітніх втрат		2			2
Тема 1.4. Трансформація освітніх втрат у можливості зростання		2	2		4
Тема 1.5. Професійна підтримка вчителів з питань подолання освітніх втрат у здобувачів освіти	2				2
Разом за модулем	4	6	4		14
МОДУЛЬ 2. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ПРАКТИКИ ПІДТРИМКИ					
Тема 2.1. Вплив травми на навчання та поведінку учнів	2				2
Тема 2.2. Стратегії підтримки учнів, які пережили травматичні події		4	2		6
Тема 2.3. Створення безпечного освітнього середовища: ключові маркери та практичні підходи		4			4
Тема 2.4. Внутрішніх ресурс педагога, або як не вигоріти, підтримуючи інших		2			2
Разом за модулем	2	10	2		14
Підсумкові заходи				2	2
Усього	6	16	6	2	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. СИСТЕМНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЯК ПЕРЕДУМОВА РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ

Тема 1.1. Освітні втрати: сутність, причини, наслідки

Поняття «освітні втрати» та «освітні розриви»: спільне та відмінне. Причини освітніх втрат. Освітні втрати в контексті збройної агресії рф, пандемії, вимушеного переміщення. Фактори появи освітніх втрат, які не пов'язані із воєнним станом.

Наслідки освітніх втрат (економічні, психологічні, соціальні, академічні).

Шляхи подолання освітніх втрат як передумови рівного доступу до освіти.

Тема 1.2. Проектування програм із подолання освітніх втрат (відповідно до освітньої галузі)

Діагностичний складник: інструменти для виявлення освітніх втрат (тести, опитування, спостереження та інше); аналіз прогалин у знаннях, уміннях та навичках. Побудова індивідуальних освітніх траєкторій на основі результатів діагностики.

Форми організації навчання, адаптовані під потреби здобувачів освіти та умови навчання (інтенсивні курси, модулі, літні школи; змішане навчання; тьюторингові сесії, групова та індивідуальна підтримка; використання резервного часу у розкладі тощо).

Адаптація та модифікація навчального контенту: концентрація на ключових темах і базових знаннях; скорочення та / або інтеграція навчального матеріалу; використання міжпредметних зв'язків; варіативність у формах подачі матеріалу тощо.

Способи, механізми імплементації програм із подолання освітніх втрат.

Моніторинг та оцінювання ефективності програм (відстеження динаміки прогресу учнів; збір зворотного зв'язку від учнів, батьків, педагогів; коригування програм залежно від отриманих результатів тощо).

Тема 1.3. Інструменти діагностування та подолання освітніх втрат

Вимоги державного стандарту та освітніх програм (відповідно до освітньої галузі) як критерії виявлення освітніх втрат здобувачів освіти.

Інструменти для вимірювання та подолання освітніх втрат (відповідно до освітньої галузі). Вимірювання освітніх втрат учнів у програмах з надолуження (відповідно до освітньої галузі). Цифрові інструменти для діагностування освітніх втрат та відстеження прогресу кожного учня (відповідно до освітньої галузі).

Програми та цифрові ресурси для подолання освітніх втрат, які генерують завдання, вправи та тести з урахуванням потреб конкретного учня (відповідно до освітньої галузі). Доступність та інклюзивність цифрових рішень. Створення власних цифрових ресурсів для подолання освітніх втрат (відповідно до освітньої галузі).

Тема 1.4. Трансформація освітніх втрат у можливості зростання

Педагогічні стратегії трансформації освітніх втрат на можливості особистісного зростання. Інструменти персоналізації навчання: карта предмета, індивідуальна карта розвитку тощо.

Зміст, форми та методи мотивації учнів після тривалих перерв у навчанні (відповідно до освітньої галузі). Підтримка психологічного здоров'я учасників освітнього процесу під час подолання освітніх втрат.

Психолого-педагогічні передумови подолання освітніх втрат: установлення позитивної взаємодії педагога з учнем; урахування емоційного стану учнів після кризових подій (війна, пандемія); підвищення мотивації учнів до навчання; якісний зворотній зв'язок та практики рефлексії; співпраця з психологом, соціальним педагогом, батьками тощо.

Тема 1.5. Професійна підтримка вчителів з питань подолання освітніх втрат у здобувачів освіти

Побудова стратегії роботи з подолання освітніх втрат на рівні школи та громади. Форми підвищення кваліфікації педагогів з питань надолуження

освітніх втрат у здобувачів освіти. Національні й міжнародні практики подолання освітніх втрат для професійного зростання. Обмін досвідом, методичні кейси.

Професійні орієнтири для педагога щодо реалізації програм з подолання освітніх втрат (знання теоретичних і практичних організації освітнього процесу; методична підготовка щодо реалізації програм з подолання освітніх втрат; володіння основами психологічних знань і травма-інформованого підходу; володіння цифровими технологіями тощо).

Наставництво, супервізія, професійні спільноти як ефективні інструменти для професійної підтримки педагогів і підвищення якості освіти. Місце наставництва, супервізії та професійних спільнот для педагогів у контексті подолання освітніх втрат.

МОДУЛЬ 2. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ПРАКТИКИ ПІДТРИМКИ

Тема 2.1. Вплив травми на навчання та поведінку учнів

Визначення травми. Основні типи травм, з якими можуть стикатися учні. Травма в умовах війни, переміщення, втрати: особливості реагування. Типові реакції на травму (поведінкові, емоційні, фізіологічні, когнітивні тощо). Ознаки та симптоми стресу в дітей. Роль захисних механізмів у протидії травмуючим подіям.

Вплив травми на освітній процес (зниження успішності, труднощі з організацією діяльності, нестійка мотивація, порушення соціальної взаємодії та інше).

Методи виявлення психоемоційного стану учнів. Психофізіологічні розлади та кризові стани підлітків: ознаки депресії, тривожних розладів, емоційної нестабільності, деструктивної поведінки тощо. Зв'язок між травмою та дистресовою поведінкою здобувачів освіти. Прояви дистресу в класі.

Тема 2.2. Стратегії підтримки учнів, які пережили травматичні події

Сутність травма-інформованого підходу та його принципи. Інтеграція стратегій травма-інформованого підходу в освітній процес НУШ: співпраця та позитивна взаємодія; побудова довірливих відносин; створення безпечного фізичного та емоційного простору тощо.

Перша психологічна допомога та протоколи її надання. Регуляція психоемоційного стану. Профілактика стресу та емоційного вигорання в учнів у період підготовки до ДПА / НМТ (ЗНО): техніки саморегуляції, організація освітнього простору, підтримка мотивації тощо. форми надання психосоціальної підтримки здобувачам освіти, зокрема дітям, що пережили травматичні події.

Алгоритм перенаправлення до психологічної служби. протоколи дій педагога в кризових ситуаціях у школі.

Тема 2.3. Створення безпечного освітнього середовища: ключові маркери та практичні підходи

Ключові маркери створення безпечного освітнього середовища, спрямованого на збереження психічного здоров'я та емоційного благополуччя учнів. Визначення характеристик безпечного освітнього простору. Чекліст оцінювання класу за критеріями безпечного освітнього простору. Дизайн класу та його просторове рішення для підвищення комфорту та безпеки здобувачів освіти.

Роль учителя у створенні психофізичної та емоційної безпеки. Основи ефективної комунікації з учнями та батьками задля створення безпечного освітнього середовища: активне слухання, ненасильницьке спілкування, ресурсна підтримка, створення відкритого діалогу тощо.

Тема 2.4. Внутрішній ресурс педагога, або як не вигоріти, підтримуючи інших

Особистісні, емоційні та професійні резерви, що допомагають учителю ефективно працювати, зберігати стійкість і підтримувати інших. Профілактика вигорання та розвиток резильєнтності. Моделі психологічного благополуччя. Фактори стресостійкості. Вторинна травматизація: ознаки, профілактика, самодопомога.

Емоційна грамотність педагога як основа психосоціальної підтримки здобувачів освіти: розуміння власних емоцій, навички емоційної саморегуляції, здатність до співпереживання тощо.

Практичні стратегії збереження внутрішнього ресурсу педагогів.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові документи

1. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова КМУ від 23.11.2011 № 1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF> (дата звернення: 23.11.2025).
2. Про затвердження плану заходів на 2024-2026 роки з реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: розпорядження КМУ від 21.06.2024 № 572-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/572-2024-%D1%80> (дата звернення: 04.12.2025).
3. Про методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти України в 2025/2026 навчальному році»: лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 14.04.2025 № 21/08-343. URL: https://drive.google.com/file/d/1tWc7bW8q1y6CSP4ZLOPyVfjP_bOolZ9j/view (дата звернення: 23.11.2025).
4. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12.03.2021 р. № 94/2021. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#n13> (дата звернення: 23.11.2025).
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 30.09.2025).

6. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 30.11.2025).
7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80> (дата звернення: 15.12.2025).
8. Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: розпорядження КМУ від 27.12.2017 р. № 1018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80> (дата звернення: 12.12.2025).

Основна література

1. Гнатюк О. В. Шляхи формування мотивації до навчання в учнів сучасної школи. *Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства*: науково-практична конференція. Харків, 2020. С. 88-93. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722411/1/Текст.pdf> (дата звернення: 04.12.2025).
2. Івасюк А. М. Генеза Емоційного вигорання особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. Вип. 2 (78). С. 71–80. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/299306/292612> (дата звернення: 13.12.2025).
3. Технології забезпечення психічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах війни та післявоєнного відновлення: монографія. / Карамушка Л. М., Креденцер О. В., Терещенко К. В., Лагодзінська В. І., Івкін В. М., Клименко Н. Г., Ковальчук О. С. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 288 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741857/> (дата звернення: 28.11.2025).
4. Михайлишин У. Б., Шмідзен І. Ю. Методи психічної саморегуляції особистості. *Theoretical and science bases of actual tasks: The XXIII International Scientific and Practical Conference (Lisbon, June 14-17, 2022)*. Lisbon, Portugal, 2022. P. 548–550. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4884ce72-2a86-4e2f-b09d-31c804fb012d/content> (дата звернення: 12.12.2025).
5. Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану: довідник вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. В. Пророк, С. Т. Бойко, О. В. Гнатюк, О. І. Купрєєва, В. І. Полякова, О. А. Столярчук, Л. Г. Царенко, О. Ю. Чекстере ; за ред. Н. В. Пророк. Київ, 2022. 155 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733084> (дата звернення: 20.10.2025).

Додаткова література

1. Денищук І. П. Попередження емоційного вигорання та підвищення стресостійкості педагогів під час війни. *Імідж сучасного педагога*. 2023. №3(210). С. 89–95. DOI:

- [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3\(210\)-89-95](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3(210)-89-95) (дата звернення: 04.12.2025).
2. Рибалка В. В. Психологія розвитку особистісної готовності педагогів до професійної діяльності: методичні рекомендації. Київ, 2023. 161 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734634> (дата звернення: 25.11.2025).
 3. Романовська Д. Д. Психологічне забезпечення освітнього процесу в контексті Нової української школи. *Український вимір: Міжнародний збірник науково-педагогічних, методичних статей і матеріалів з України та діаспори.* 2019. Вип. 16. С. 253–257. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717419> (дата звернення: 22.11.2025).
 4. Поуль В. Психологічна підтримка і відновлення освіти: виклики і реалії сьогодення та майбутнього. *Освіта Донеччини: історія, сьогодення та майбутнє: збірник тез доповідей науково практичної конференції з міжнародною участю м. Київ, 06 вересня 2022 року / відп. ред. Д. В. Малєєв. Донецький ОБЛІППО.* Київ: 2022. С. 367–375. URL: <https://surl.li/mnfmze> (дата звернення: 25.11.2025).
 5. Осадченко І. І. Аналіз усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг міжособистісного та соціального конфліктів (на основі застосування авторських психологічних вправ). *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія.* Т. 14. № 3. 2023. С. 191–203. URL: <https://humstudios.com.ua/uk/journals/tom-14-3-2023/analiz-usvidomlenosti-osobistisnoyi-vidpovidalnosti-za-perebig-mizhosobistisnogo-ta-sotsialnogo-konfliktiv-na-osnovi-zastosuvannya-avtorskikh-psikhologichnikh-vprav> (дата звернення: 25.11.2025).